

ХАЛҚЛАР ДУСТЛИГИ—АДАБИЁТЛАР ДУСТЛИГИ

Замондошларимизнинг ёрқин образларини яратишда ижодий ходимлар шубҳасиз ютуқларга эришдилар. Бу образлар одамларни ҳаяжонлантирмоқда, бахсларга сабаб бўлмоқда, ҳозир ва келажак ҳақида ўйлаб кўришга ундамоқда. Партия энг яхши асарларга хос бўлган гражданик пафосини, камчиликларга нисбатан мурасасизлигини, санъат жамиятимиз ҳаётига оид проблемаларини ҳал этишга фаол аралашаётганини таъкидлайди.

Л. И. БРЕЖНЕВ.

Халқлар дўстлиги ва қардошларча ҳамкорлиги вазиятида ҳар бир миллатнинг миллий хазинаси тобора ижодий бойимокда, интернационал тус олмақда. СССРда яшовчи халқлар ўртасидаги маданий муносабатлар ва ҳамкорлик формалари ранг-баранг бўлиб бормоқда. Республикаларда мунтазам ўтказилаётган адабиёт ва санъат декадлари ва ҳафталикларини, фестивалларини, тасвирий санъат асарлари кўргазмаларини айирбошлаш,

биргаликда илмий сессиялар ўтказиб туриш, адабиёт ва санъат усталарининг бир-бирларига кестролга боришлари, биргаликда куч-ғайрат сарфлаб фан-техника проблемаларини ишлаб чиқиш ва бошқа қўлпаз шу каби тадбирларни ўтказиб туриш миллий маданиятлар ақинлашуви ва бир-бирини ўзаро бойитиши объектив жараёнини жаддалаштиришга кўп жиҳатдан ёрдам беради.

Ш. Р. РАШИДОВ.

СУРАТДА: кўп миллатли совет адабиётчи Бутуниттифоқ фестивалида иштирок этаётган ёшлар ва шоирлардан бир гуруҳи.

С. Маҳмадов фотоси.

Чингиз Айтматов

ЛЕНИН МУКОФОТИ ЛАУРЕАТИ

Соҳил
ЕКАЛАБ
ЮГУРАЭТГАН
ОЛАПАР

(ҚИССАДАН ПАРЧА)

Совет адабиётининг атоқли номдорлари Чингиз Айтматовнинг «Соҳил Екалаб Югуратган Олапар» асарлари ҳам совет адабиётининг энг яхши бадийи кўрсаткичлари қаторида эътиборга эришди. Кўндал оқишомонлар эътиборига адибнинг «Соҳил Екалаб Югуратган Олапар» қиссасидан парча ҳавола қиламиз. Қиссада денгиз оқишларига узондан пешвоз чиқадиган қирғоқдаги Олапар чўқиса — она Ер тим-сол қилиб олинган.

Қиссани рус тилидан Асил РАШИДОВ ва Маҳмад МАХМУДОВ таржима қилган.

Денгизга овга чиқиш билан Урхон ўзи сазмагани ҳолда йна Сув парисини, у билан боғлиқ ҳамма воқеаларни ўйлаб бошлади. Уша гаройиб тушдики воқеаларни денгизда йна қайтадан бошдан кечиргандай бўлар, ҳушёр ўйлар энан, нега энди ҳадеб Сув парисини ўйлайман, аслида бўлмаган Сув парисини соғинишни менга ним қўйибди? — деб ўзинга-ўзи сўроқ берарди. У шундай ўзинга танбеҳ берарин, хайтовур бир нарсага ишонарди: агар Сув париси бўлмаганда аллақачон жонидан безарди: ахир қариди, қуватдан қолди, нўздан нур, юзидан чиройи кетди, тишлари тўқилди. Илгарини билан шуҳрат толган бўлса, ҳаммаси тугаб, йўқолиб борарди, бир оғи ерда, бир оғи гўрда; аммо ҳамон кўнра-ғида ўти бор, дилдаги оруз-истакларни ҳамон аввалгидай, хавлалариданга одам узини ўлмас ва эркин ҳис қилади. Орузида у омонларга чиқарди, денгиз тубларига тушарди. Инсон шунинг учун улугки, у сўнги нафасигача ҳаёт муаммоларини ўйлайди. Ленин, ажал учун барибир, инсон қандай яшарди, оруз-хавлаларида қандай юксалди, қандай тушарди кўрди, нинг бўлди, ақли қандаю, нималарга етди, — амалнинг бу нарсалар билан нини чақалик иши йўқ, Нега шунақа? Нима учун дунё бундай қуришди? Майли, Сув париси туш ҳам бўлсин, ноши мана шу гаройиб тушдан нариги дунёда ҳеч қачон айрилмасан?

Урхон Сув парисига қанчалик ишонса, гапларига денгиз кўлоқ солишига ҳам шунчалик ишонарди. Бу ерда у эркин нафас олар, эмин-эркин фикр юртларди. Денгизга у кўнра-даги борини айтиши мумкин эди. У ўзининг хавлаларига гарқ бўлганича, «Сув париси билан худди шу ерда сузаётган эмасмикин?» деб ўз-ўзини сўрарди.

Шундай пайтларда у трубакага қайтадан тамоки тўлғизар, тутунини буриситиб, ҳузур қилар эди: Каерда ўсарин бу гаройиб кўнат.— ақабанарди у. — Ўзи аччиқ бўлсам, кўнрага таскин беради... Савдогарлар айтишган эди, Манжурияда усади, деб. Уша ердан олиб келишаркан таманини. Жуда ўзо бўлса керак бу, Манжурия деганлари, ҳа, жуда ўзо бўлади у ер. Бизнинг одамлардан биронтаси ҳеч қачон у ёлга бормаган... Қаранг-а, уша ерларда тамани урмондаги майсадай усиб ётаркан. Гаройиботини қаранг, нималар бўлмайди бу дунёда...»

Оролин кўриб ҳамма севишиб кетди, айниқса Кириксининг оғзи кўлоғида эди. Худди шу пайтда унқ қизинк воқеа юз берди.

— Мана етди, дея боланинг теллагини сийпалади Урхон. — Олапар ўзи унда қолсам бизни шу ердага бошлаб келди. Агар у эминданда эргаштиришда чўчиб кетарди, тўғрими?

— Булмасам-чи! — таъкидлади Кирикс чилининг гапиди лутфини пайқаб.

— Олапар шунинг учун ҳам икранини, у қирғоқда қолиб, уйимизни пойлани керак. Биз эса дом уни эслаб, йўлдан адашмай, юз жойига етиб келдик. Қани, айт-чи: Олапар бизга йна зарур бўладими, йўқми?

— Йўқ, энди керакмас! — таъкид ишон билан жавоб берди Кирикс. — Энди қайси сузиш кералигини ўзиним биланамиз.

— Сал ўйлаб кўрсанг бўларди! — гина қилди Урхон. — Ахир шундай ақли бола уйламай гапирардим?

Денгизда, узоклардаги оролга етиб олишганида Олапарнинг йна нима кераги борлигига Кириксининг ақли етмади.

— Олапар билан нима ишимиз бор эди?

— Нима ишимиз бор дейсанми? Уша қайдан қайтамиз йўқса? Қайси сузасан, қайси томонга? Қани, ўйлаб кўр-чи! Тушундингми энди? Оролиннинг қайси томонига келдик, Орол Олапарга қайси томон билан нараз турбиди — шунин билан, уйга эсон-омон қайтишимиз турган гап.

Кирикс индомомон қайтишимиз турган гап.

Кирикс индомомон, лекин турган ўнқ қимкаганидан хижолат қолди ва йна сир бой бермаслини учун қизиб, чилин сўроққа тутта бошлади:

— Агар қоронғи бўлса-чи, а? Агар немаси денгиз ўртасида қолсам, ҳеч нарсани кўриб бўлмасам-чи? Унда нима қиламиз? Ана унда Олапар қайтомонда қолганини қабдан биланамиз?

— Нима қилти, билса бўлади, — хотиржам жавоб берди Урхон. — Бунинг осмондаги юлдузлардан билсан, Юлдузлар қандайдиги, ҳаммаи тўғри йўлни кўрсатишди. Фақат ўзинг қайси юлдуз қаерда жойлашганини билсанг бўлди. Вақти келиб, бунинг биллиб олсан. Сен Луэр ўрдаги юлдузлар тўпини билсанми?

— Билардим, шенили, — гумонсираб жавоб берди Кирикс, отасига қарар энан. Эмрайнинг ўғлининг қийналиб қолганлигини сезди.

— Сал-пал биледи, бир вақт кўрсатганим. Лекин бу хали етаримас. Хали тузуирок ўрганиши керак...

Шу аснода сузиб улар оролга яқинлашиб келишарди. Қирқоқдаги баъзи харсанглар ва қўллар нўзга қалинча, улар қайси томонда тўленлар макони бор энан, деб оролиннинг атрофини айланлиб ўта бошлади. Кирикс диққат билан тикилар, тўленлар манонини биринчи бўлиб топишни хоҳлар эди. Лекин уни ҳайванларни кўрганда шовқин солмагини, деб оғохлантириб қўйишди. Урхон оқсоқолининг айтишича, нерпалар — тўленлар суваги йили жойдаги тошлар орасида бўларкан — улар кўшда тобиани, синиб олиш учун кўр-қўқилни эманлаб чиқараркан, Нерпаларнинг қаерда жойлашганини кўриб олиб, сўнг уларни чўчатиб юбормаслини учун оқсоқ, шорпасиз яқинлашиб керак энан. Аммо, шунча тинчилсам, Кирикс ҳеч бир жонзотини кўрмедим. Орол қирқоқлари инимасиз, ҳушлалаб ётарди. Ҳаммаёнда вақт еририб ташлаган, шанш-шамойлисиз евоини харсанглар сонилган. Орол атрофини биринлаб қайнаб-тошгаётганда олоқ кўнрали пўртаналар қалқайди ўраб олганди. Бу олоқ ҳамма жимирлаб устини муз қоплаган ақшаш-уйиаш тошлардан ошиб ўтишга интиларди. Йўқ, Кирикс оролчада ҳеч нимани кўра олмади. Бунинг атроф фақат тоғ-тошлару, бирор жонзотидан асар йўқ эди.

(Давоми бор).

ВЛАДИМИР КАРПОВ

Ўжар ўжардан қолса қулоғини кесар

(ҚИССАДАН ПАРЧА)

Леҳа Жугин армиядан қайтди. Кўндал ранги оқариб кетган ил-газлама формасида, погонсиз юрарди. Худди кўп вақт йўқ бўлиб кетиб, ўз мулкани кўздан кечирибгандек, кўш, менсиз, бу ерда эриқчи қолмадигарми? — дегандек бўларди.

Эҳ, армиягача бу Леҳа қанча оте-оналар, қизлар ва ўзини-ўзи қимоя эта олмайдиган йигитларнинг асабини бузмади дейсиз! Кўнрага кум тикилган одамдек, районда ундан бозор бўлмаган ҳеч қим қолмаган бўлса керак.

Ана энди у хизматини одо этиб келди. Леҳа аввал «қўнралик» қилган кўнрада яшовчилар унга қизибди, хадиксираб қарашарди. Қани ошанлар ҳам уни зур синикчилик билан кутиб олгандай. Бир вақтлари кўнра ўйнашга, тахта девор тағдири ёқтирган жойларига келиб, ўт устига ўтиришмоқчи бўлишганди, лекин Леҳа атрофга назар ташлаб, устидаги қийимини кўрсатди.

— Формида бу ерда ўтириш яхши эмас, скамейкага бормаки. Скамейкачага ўтириш.

— Ҳўш, қалай? — сабрсизлик билан саволлар ёғила бошлади.

— Нима, қалай? — Армияда...

Оғайилар ҳаммаси Леҳадан аш бўлиб, энди улар армияга қақчирилишлари керак эди.

Леҳа анча жим ўтирди, қақчирилари қарарди, кейин хўрсиниб қўйиб, сўз бошлади:

— Армияси чеки эмас, лекин мен тушгандақисининг қўлига худдо тушгудек қилмасан.

— Генералми? Жадлдорми? — Генералеро — яхши-я.

Улар билан кун қўрсанг бўлади. У келиб, қолинг қалай? Уйдан қат олясанми? — деб сўрашарди. Кейин йўлда кетаверди. Менга бир сержант тўғри келиб қолди. Тимсоқинг ўзингисини.

— Хайвонинг ўзингисини дегин. — унинг гапини қўлаб деди Шурка.

— Ундан баттар.

— Ким экан у ўзи, бирон хизматидан бўлак, ҳеч нарсани билмайдиганларданми-да? Раз-да, кимирмади.

— Ҳа. Уша Юрмакис-да.

— Ким? Ким? Қайси Юрмакис? — Юрмакис, еттинчи «бда» ўқинда, онаси милицияга югургани-югурган эди-ку. Эсларингдами? Анави, портфель тўғрисида. Едингидми? Сен эдинг-ку. Портфельни олиб кетган Куймоқ эди-ку, мени бўлса судраб юришганди.

СССР Ёзувчилар союзи раҳбарисининг секретари, «Новий мир» журнали бош муҳаррири, Совет Иттифоқи Қаҳрамони Владимир Карповнинг ҳаёти ва ижодий кўли жиҳатдан серқуш республикамиз билан боғлиқ. Унинг боланинг ва ёшлик йиллари Тошкент шаҳрида кечган, шу ерда тахсил кўрган. Шу босқандан таниқини ёзуви ўлкамизга ҳаммаи катта қувонч билан ташриф буюради. Ўстларини, ҳаммаиб адиблар билан ижодий мулоқотларда бўлади. пахта даладарини кезади. В. Карпов сўзбатарлардан бирини «Мен ҳаммаи ўзимни ўзбек халқининг фардиди деб ҳисоблайман, ўзбек тили инкинчи она тилимдир», деган эди.

Китобхоналар адибнинг «Маршаллик ишончи» романи, ҳарбий мавзудаги қиссалари, хижолатлари ва очеркларини яхши билишди. Уларда совет халқининг ўзгуч Ватан уруши йилларидаги жасорати катта маҳорат билан тасвирланган. В. Карповнинг «Ўжар ўжардан қолса қулоғини кесар» номли қиссасида бутунги армия ҳаёти ва тинч қуришни манзаралари ақс эттирилган. Қўндал эътиборингизга ана шу асардан парча ҳавола қиламиз.

Китобхоналар адибнинг «Маршаллик ишончи» романи, ҳарбий мавзудаги қиссалари, хижолатлари ва очеркларини яхши билишди. Уларда совет халқининг ўзгуч Ватан уруши йилларидаги жасорати катта маҳорат билан тасвирланган. В. Карповнинг «Ўжар ўжардан қолса қулоғини кесар» номли қиссасида бутунги армия ҳаёти ва тинч қуришни манзаралари ақс эттирилган. Қўндал эътиборингизга ана шу асардан парча ҳавола қиламиз.

ди. Қулади: «Сиз бунинг устига яна ақиячи ҳам экансиз, сазмаган ўзимча!» «Кўнра мен бўлсам ўзимча!» «Кўнра мен бўлсам, вақти-соати келиб мен сен билан ҳали шундай ақия қилайми, бундан баттароғи бўлмас». Мен унинг учун қандай амонликларни раво кўрмасдим, дейсиз. Тўғри кўни келин оддида кўзини кўрқатириб қўйишми, бир йил ювниса ҳам кетмай-диган қилиб, мағзаваҳонага ташлаб юборишим, ҳуллас, тўқил асарлар тўпанини тузиб қўйишим!

— Яхши қилсан. Юрқа кечганина келди.

— Биланман. Бир эшолонда келдик. Биронтаси уни черта кўрманг. Ҳаммасини ўзим боқлайман. У меники. Мен икки йил эвазига мириқиб қўнрали қичқаришим керак. Англадигарми?

— Англаганда ҳам қандай.

— Ана шунақа. Энди уй-уйимизга.

Кетишди. Леҳа бир оз олдинда, қадам ташлашни ҳам жойига қўйиб, кўнрагини кўриб, бир хилда оёқларини кўтариб босарди: оралми саксон сантиметр чизгич билан ўлчаб кўрс ҳам бўларди. Оғайиларини икки ёқинида. Қўнрали чўнтақди. Елкалари кўтарилган. Леҳага боқиб, кўнралига ишонимсизмайди — ушанинг ўзини ёки боқмак!

Қўнралига бунинг қара: олдларини бирга вақт ўтказадиган хижолати киришарини билан, уни қараки тасодифан рўпараларидан Юрқа босиб келгати. Унинг ҳақида хоҳиргани гап уришганини ўзингисини!

Ҳарбий формида эмас — костюм-шим, галстук, ҳаммаси дазмолланган, озода, армияда хизмат этганига ҳам ўйламайди, қандай онасининг эришоти бўлган бўлса, худди шундайлигича қолгандек.

Оғайиларни Леҳага тик қараб туришарди. Уллар отларга ўшаб — оёқларини қабдиб олишарди. Бурниларининг учига қимирлаб кетди. Леҳанинг рағи оқариб, кўзлари гўш икки пистолетнинг оғидек Юрқага ўталган эди. «Алексей Жугин билан Юрий Садосский еттинчи синифчага бирга ўқишган. Тўғриси, Юрий еттинчидан олдин ҳам, кейин ҳам ўқиган, Жугин билан роса қўнралининг еттинчини битириб олсин, деб уни шатакка олишган. Бөрча мактаб, айниқса ўқитувчилар, Жугин мактабдан кетган, эриқи нафас ола бошлаганди. У ишга кирди. Аввал автомобиль устасхонасига шогирд этиб олишди. Кейин зауч кисиларни ўйирлагани учун бўшатиб юборишди. Трамвай паркига жойлашди, у ерда ҳам ўзоқ туролмади. Шу вақт чида Жугин икки вази-фанча эдо этабдиган, районида безориликни қўймади. Олднинг ўқини мактабдаги болаларнинг ўтса ўроғини, кетса кетганини оларди...»

Инсон умри асли бир лаҳзадек гап. Уста ҳам берилган ёшимиз шари.

Бу кўндалнинг умри ишига қараб, Бечора устлар.

Бахтли устлар.

Шаҳарлар, қасрлар кўрдингиз, аммо Хайтингиз кенди қашшоқ дўрбадар. Сизлар ҳам куларатли, ҳам хор, Бенаво, Бечора устлар, Бахтли устлар. Неки яралибди хайлингизини.

Тош, ёғоч, мис, кумуш, зарда ақс этар. Ижод сирини сизда, маҳорат сизда, Бечора устлар. Бахтли устлар. Гарчи хайтингиз абадий эмас, Лекин меҳнатингиз асарлар шар.

Мен сизга бир умр қилурман ҳавас, Бечора устлар. Бахтли устлар.

Э. ВОХИДОВ таржимаси.

Мустаф КАРИМ, Бошқирдистон АССР.

НОН, ВАТАН, МУҲАББАТ

То экин сўзларга қўнрасини гўбор, То диллар тўридан жой олсин абад, — Езда, Аёзда ҳам айтаман тақорр: Нон, Ватан, Муҳаббат! Қўлга қурол олай, олай ё қалам, Е баҳор даламга айласин дўвбат, — Хизматкорингизман ҳар ерда, ҳар дам, Бир умр Нон, Ватан, Муҳаббат! Ҳатто чумолига етказила эвб! Дема, тохтаёй бу, ирим ё билди: Қарғар, дилзорини қарғайди ёмон Нон, Ватан, Муҳаббат! Русчадан таржимаси.

Редактор Ш.О.УБАЙДУЛЛАЕВ

3 ТОШКЕНТ ВЕДУСОВА

28 СЕНТЯБРЬ, 1982 г.

